

Originalni naučni rad

UDK 378:004.032.6(497.6)

DOI 10.7251/BLCZB0219061T

COBISS.RS-ID 7634200

KORIŠTENJE DIGITALNIH MEDIJA U OBRAZOVNOM PROCESU VISOKOŠKOLSKIH USTANOVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sreten Tešanović, Lazo Kukobat, Nataša Šobot, Bojan Hrstić¹

SAŽETAK

Ambijentalne promjene utiču na visoko obrazovanje, a karakterišu ga mobilnost nastavnog osoblja i studenata, sve veća prisutnost informacionih, modernih komunikacionih tehnologija i medija. Medije možemo posmatrati kao sredstva informisanja, obrazovanja i zabave. Korištenje digitalnih medija u komunikaciji potpomognuto je slikom, zvukom, animacijom koji djeluju udruženo na više čula, stvarajući tako potpunu informaciju. Budućnost savremenih obrazovnih sistema temelji se i na sposobnosti njihove primjene za samoučenje i samousavršavanje pomoću raznovrsnih digitalnih medija koji omogućavaju širok transfer znanja. Digitalni mediji imaju veliku mogućnost aktualizacije i brz protok informacija, pa postizanje efektivnog učenja putem digitalnih medija i dalje predstavlja izazov savremenog obrazovanja. Stepem digitalizacije u Bosni i Hercegovini je svakako u porastu, iako ovaj proces nailazi na poteškoće izražene najviše u otporu ljudi da se priklone promjenama. Cilj istraživanja je utvrditi koliko se digitalni mediji koriste u nastavnom procesu na visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini i utvrditi njihov uticaj na efektivnost učenja i usvajanja novih znanja.

Prospektivno istraživanje je provedeno u mjesecu aprilu 2019. godine, a ispitanici su bili studenti i nastavno osoblje privatnih i državnih visokoškolskih ustanova.

Rezultati provedenog istraživanja, na uzorku od 190 ispitanika pokazuju da je digitalizacija u visokoškolskom obrazovanju u porastu i da kombinovana nastava ima najbolje efekte za usvajanje novih znanja i vještina, te da upotreba digitalnih medija ima značajan uticaj u procesu obrazovanja i transferu znanja.

Ključne riječi: digitalni mediji, visoko obrazovanje, komunikacija, informacije, e-učenje, transfer znanja

SUMMARY

Environmental changes also have significant impact on higher education and it is characterized by the mobility of teaching staff and students, the increasing presence of information, modern communication technologies and the media. We can observe media as means of information, education and entertainment. The use of digital media in communication is aided by image, sound, animation which act together on multiple senses, creating complete information. The future of modern educational systems is based on the ability of their application on self-learning and self-improvement through various digital media that enable a wide transfer of knowledge. Digital media have a great possibility of actualization and rapid information flow, so achieving

¹ Doc. dr Sreten Tešanović, Visoka škola za primijenjene i pravne nauke Prometej, Banja Luka; 2. Doc. dr Lazo Kukobat, Visoka broderska škola akademskih studija, Beograd, Srbija; 3. Nataša Šobot, profesor, Visoka škola za primijenjene i pravne nauke Prometej, Banja Luka; 4. Bojan Hrstić, Visoka škola za primijenjene i pravne nauke Prometej, Banja Luka;

effective learning through digital media remains a challenge for contemporary education. The degree of digitization in Bosnia and Herzegovina is certainly on the rise, although this process encounters the difficulties expressed the most in the resistance of people to go with the change. The aim of the research is to determine how much are the digital media used in the teaching process at higher education institutions in Bosnia and Herzegovina and to determine their impact on the effectiveness of learning and acquiring new knowledge.

Prospective research was conducted in April 2019, and respondents were students and teaching staff of private and state higher education institutions.

The results of the survey, conducted on a sample of 190 respondents, show that digitization in higher education is on the rise and that combined teaching has the best effects for acquiring new knowledge and skills, and that the use of digital media has a significant impact on the education process and the transfer of knowledge.

Keywords: digital media, higher education, communication, information, e-learning, knowledge transfer

DEFINISANJE POJMOVA

Korištenje digitalnih medija postalo je naša svakodnevnica, koristimo ih za posao, razodnodu i zabavu, istraživanja novih podataka ali i učenje. Postizanje efektivnog učenja putem digitalnih medija i dalje je izazov savremenog obrazovanja, te se ova tema svojom aktuelnošću nametnula kao potrebna i interesantna za istraživanje. Stepen digitalizacije u Bosni i Hercegovini je svakako u porastu, iako ovaj proces nailazi na poteškoće izražene najviše u otporu ljudi da usvoje promjene, jer studenti i profesori koji u dosadašnjem obrazovanju ili radu nisu koristili digitalne medije ne prihvataju bez otpora novine koje donosi digitalizacija. Takođe osporavajuća je i dostupnost samih digitalnih uređaja i konekcija potrebnih u izvođenju nastave kao i kvalitetnih i dostupnih izvora. Iako korištenje digitalnih medija pruža očigledna olakšanja i optimizaciju u nekim segmentima nastave, ovaj vid nastave se ne upražnjava u potrebnom i poželjnom obimu. Sam cilj ovog istraživanja je prikazati koliko se digitalni mediji koriste u nastavi i pri učenju na visokoobrazovnim ustanovama u Bosni i Hercegovini i u kojem obimu utiču na kvalitet obrazovanja iz ugla studenata kao i iz ugla profesora.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U ovom istraživačkom radu predmet istraživanja je određivanje i mjerenje koliko se digitalni mediji koriste u nastavnom procesu na visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini i utvrđivanje njihovog uticaja na efektivnost učenja i usvajanje novih znanja.

Prospektivno istraživanje je provedeno u mjesecu aprilu 2019. godine na slučajnom uzorku od 190 ispitanika sa javnih i privatnih visokoškolskih ustanova, od kojih su 158 sudenti, a 32 profesori. Za samo provođenje korišten je istraživački instrument u obliku elektronske anonimne ankete čiji se link nalazio na društvenim mrežama. Forma anketnog upitnika je dizajnirana tako da se putem defnisanja stranica može upravljati prelaskom na ciljane stranice nakon određenih varijanti odgovora, a svaka cjelina ima naslovljeno zaglavlje unutar stranice. To je u našem slučaju korišteno kako bi podijelili odgovore u dvije kategorije, a obje kategorije sadrže podkategorije, tj. pitanja usmjerena na korištenje digitalnih medija u samoj nastavi odnosno u pripremnom procesu, procesu usvajanja znanja i učenju. Tako dizajniran anketni upitnik sa posebno odvojenim kategorijama i personali-

zovanim pitanjima za profesore i za studente, kako bi se dobila detaljnija slika o pristunosti digitalnih medija u procesu nastave ali i u procesu učenja. Korelacija između ove dvije kategorije ispitivana je pomoću Hi-kvadrat testa (χ^2 test), a odgovori su obrađeni pomoću najnovije verzije statističkog programa IBM SPSS Version 23. Rezultati istraživanja su precizno dati u nastavku, a na osnovu kojih su izvedeni zaključci o korištenju digitalnih medija u nastavnom procesu visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

U ukupnom uzorku od 190 anketiranih ispitanika 83,2 % čine studenti, a 16,8% čini nastavno osoblje. Obje ispitivane grupe pokazuju veću dominaciju žena ili 72,1%, a prema rezultatu Hi-kvadrat testa može se zaključiti da razlika nije pokazala statistički značajno odstupanje u odnosu na pol ispitanika.

		Pol		Total
		muško	žensko	
profesori	Count	10	22	32
	% within naziv	31.3%	68.8%	100.0%
	% within Pol	18.9%	16.1%	16.8%
	% of Total	5.3%	11.6%	16.8%
studenti	Count	43	115	158
	% within naziv	27.2%	72.8%	100.0%
	% within Pol	81.1%	83.9%	83.2%
	% of Total	22.6%	60.5%	83.2%
Total	Count	53	137	190
	% within naziv	27.9%	72.1%	100.0%
	% within Pol	100.0%	100.0%	100.0%
	% of Total	27.9%	72.1%	100.0%

Tabela 1. Ciljne grupe ispitanika po polu * Pol Crosstabulation

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	.215 ^a	1	.643		
Continuity Correction ^b	.061	1	.804		
Likelihood Ratio	.211	1	.646		
Fisher's Exact Test				.668	.395
N of Valid Cases	190				
a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8.93.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tabela 2. Chi-Square Tests

U prvoj ispitivanoj grupi, odnosno među nastavnim osobljem (profesorima) vidimo starosnu dominaciju od 31 do 40 godina starosti, a zatim od 41 do 50 godina starosti, dok u drugoj ispitivanoj grupi (studenati), imamo starosnu dominaciju od 18 do 25 godina. Prema rezultatima $\chi^2=89,506$, ($df=4$), može se zaključiti da se razlika pokazala značajnom

u odnosu na starosnu strukturu nastavnog osoblja zaposlenog na visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini i studenata na javnim i privatnim fakultetima. Rezultati su očekivani.

		Starosnadob					Total
		18-25	26-30	31-40	41-50	60+	
profesor	Count	0	5	14	9	4	32
	% within naziv	0.0%	15.6%	43.8%	28.1%	12.5%	100.0%
	% within Starosnadob	0.0%	13.9%	50.0%	69.2%	100.0%	16.8%
	% of Total	0.0%	2.6%	7.4%	4.7%	2.1%	16.8%
Student	Count	109	31	14	4	0	158
	% within naziv	69.0%	19.6%	8.9%	2.5%	0.0%	100.0%
	% within Starosnadob	100.0%	86.1%	50.0%	30.8%	0.0%	83.2%
	% of Total	57.4%	16.3%	7.4%	2.1%	0.0%	83.2%
Total	Count	109	36	28	13	4	190
	% within naziv	57.4%	18.9%	14.7%	6.8%	2.1%	100.0%
	% within Starosnadob	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	% of Total	57.4%	18.9%	14.7%	6.8%	2.1%	100.0%

Tabela 3. Ciljne grupe ispitanika po starosnoj dobi * Starosna dob Crosstabulation

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	89.506 ^a	4	.000
Likelihood Ratio	88.406	4	.000
N of Valid Cases	190		

a. 4 cells (40.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .67.

Tabela 4. Chi-Square Tests

Na pitanja za grupu nastavnog osoblja rezultati istaživanja nam pokazuju da su je činili ispitanici u saradničkom zvanju asistenta 37,4%, a u naučnim zvanjima docnet doktora 21,9%, vanrednog profesora 31,3% i 9,4% redovanih profesora. Od toga se 63% ispitanika izjasnilo da ima titulu doktora nauka, 29,6% mastera i 7,4% magistra nauka. Drugu grupu ispitanika su činila 143 redovna studenta i 15 vanrednih studenata, a nema ispitanika koji studiraju putem e-nastave.

Prilikom pripreme za nastavu 68,8% profesora su odgovorili da u pripremi za nastavu uvijek koriste digitalne medije, često ih koristi 8,8%, povremeno ih koristi 9,4% a digitalne medije u pripremi nastave uopšte ne koristi 3,1% profesora. Pri ispitivanju koji su to najkorišteniji digitalni mediji rezultati upućuju da profesori najrjeđe koriste formu video materijala, audio zapise ili specijalizovane software, a najčešće koriste elektronske knjige, infografike, fotografije, dok najviše odgovora za povremeno korištenje upućuje na otvorene online enciklopedije. U skladu sa prethodnim mjerenjem korištenja digitalnih medija 48,1% ispitanih profesora koristi i domaće i strane izvore, 44,4% koristi samo strane izvore, a 7,5% koristi samo domaće izvore, što nas navodi na zaključak da je dostupnost digitalnih materijala mnogo šira u stranim izvorima.

Na pitanja za drugu kategoriju ispitanika - grupu studenata, rezultati istraživanja nam pokazuju da je čini 76,8% studenata koji se nalaze na osnovnim studijama prvog ciklusa vi-

sokog obrazovanja i 23,2% na postdiplomskim - studijama drugog ciklusa. Većina ispitanika se školuje na javnim visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini ili njih 85,9% a na privatnim visokoškolskim ustanovama 14,1% ispitanika. Na pitanje koliko često koriste digitalne medije pri učenju, značajan procenat ispitanika navodi da digitalne medije koristi često ili uvijek pri učenju, dok samo 2,1% ispitanih uopšte ih ne koriste pri učenju. Koje digitalne medije koristite pri učenju i traženju novih informacija? Koji su to najkorišteniji digitalni mediji koje koriste studenti za usvajanje novih znanja i učenju, rezultati upućuju da se najčešće koriste specijalizovani softveri i elektronske učionice, kao i zvanične enciklopedije, dok se najčešće koriste video materijali, fotografije, elektronske knjige i otvorene enciklopedije. 54,9% studenata koristi i domaće i strane izvore, 23,9% samo domaće, te 21,1% ispitanika pri učenju koristi samo strane izvore. Iz navedenih rezultata istraživanja možemo zaključiti da više od polovine ispitanih koristi i domaće i strane izvore, a 23,9% samo domaće što svakako može biti uslovljeno ne poznavanjem stranih jezika.

Profesori	Da li vam fakultet obezbeđuje digitalne izvore za pripremu predavanja/ nastave?					TOTAL
	Ne obezbeđuje	Da, kroz elektronsku učionicu	Da, kroz elektronsku biblioteku	Da, na sajtu fakulteta	Da, kroz pretplate stručnim sajtovima	
Count	24	4	2	1	1	32
% within naziv	75.0%	12.5%	6.3%	3.1%	3.1%	100.0%
% within Da li vam fakultet obezbeđuje digitalne materijale za pripremu						
% of Total	75.0%	12.5%	6.3%	3.1%	3.1%	100.0%

Tabela 5. Obezbeđenje digitalnih medija nastavnom osoblju

Velika većina ispitanih profesora i to njih 24 ili 75% ne dobija materijale kroz digitalne medije za pripremu predavanja i nastavu, dok 12,5% ispitanika ima pristup elektronskim učionicama, 6,3% ima pristup elektronskim bibliotekama, a samo jedan profesor ili 3,1% je pretplaćen na stručne sajtove. Ovakav poražavajući rezultat upućuje na minimalnu podršku profesorima od strane visokoškolskih ustanova. Ispitanici iz grupe nastavnog osoblja na pitanje u koju svrhu koriste digitalne medije i u kom dijelu nastavnog procesa su im potrebni, u većini su odgovorili da digitalne medije koriste za pripremu predavanja ili 85%, za traženje gotovih grafičkih rješenja 9%, za dopunu informacija 6%. Na pitanje da li u učionicama postoji internet konekcija 88,9 % ispitanih profesora odgovorilo je potvrdno, dok 11,1% nema internet konekciju u kabinetu/učionici. Što se tiče opremljenosti kabineta i učionica na postavljeno pitanje: da li su učionice/kabineti opremljeni računarima ili drugim smart uređajima, 51,9% ispitanih profesora ima pristup računarima ili digitalnim uređajima u svim učionicama, 44,4% samo u određenim i 3,7% ih nema pristup računarima ili smart uređajima na fakultetu. Navedeni odgovori upućuju na zaključak da većina visokoškolskih ustanova nema opremu u svim prostorijama, iako je veći procenat onih koji ih imaju bar u određenim kabinetima za učenje/predavanje. Istraživanje je pokazalo da profesori većinom stalno koriste računare u toku nastave i to 52% ispitanih, dok ih ri-

jetko koristi 11%, a 37% često koristi računare ili smart uređaje tokom nastave. Sa aspekta zapažanja nastavnog osoblja – profesora na pitanje koliko studenti u toku nastave koriste računare ili smart uređaje, samo 25,9% profesora izjavilo je da studenti stalno koriste digitalne medije u toku predavanja, dok 18,5% kaže da ih uopšte ne koriste i isto toliko ih slabo koriste, dok ih povremeno koristi 29,6% studenata, a 7,5% studenata često koristi računare ili smart uređaje tokom predavanja.

Ispitanici iz kategorije studenata su potvrdili svojim odgovorima da u većini učionica imaju internet pristup dok 33,1% studenata nema internet konekciju u svim učionicama na visokoškolskoj ustanovi jer su većinom opremljeni samo pojedini kabineti sa računarskom opremom i smart uređajima što je potvrdilo 75,4% studenata. Navedeni odgovori upućuju nas na zaključak da većina visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini ne koristi internet u toku svih segmenata nastavnog procesa. Na pitanje u koju svrhu najviše koriste digitalne medije posmatrana grupa studenata je odgovorila u najvećem procentu da digitalne medije koriste za pripremu seminarskih i diplomskih radova, zatim za lakše savladavanje gradiva i dopunjavanje znanja. Većina ispitanih studenata ili 44,4% ne dobija materijale za učenje kroz digitalne medije na fakultetu, dok ostatak ispitanika ih najčešće dobija od profesora ili mentora što nam pokazuje da digitalizacija u samim visokoškolskim ustanovama nije na zavidnom nivou i uslovno rečeno provlači se na „teret“ samih profesora. U malim procentima visokoškolske ustanove obezbjeđuju materijale za učenje putem digitalnih učionica, na sajtovima ustanove ili elektronske biblioteke. Na pitanje da li i u kojoj mjeri profesori koriste digitalne medije tokom predavanja, najviše studenata ili njih 42,3% povremeno koristi, a često koristi 24,6% profesora, a pohvalan je podatak da samo 7% profesora uopšte ne koriste digitalne medije prilikom predavanja.

Na pitanje da ocijene najbolju metodu izvođenja nastave, obje posmatrane grupe ispitanika su u većini saglasne i ocijenili su kombinovanje klasične nastave sa nastavom uz korištenje digitalnih medija, kao najbolju nastavnu metodu. Da je kombinovana nastava najbolja metoda potvrđujemo i sa odgovorima narednog pitanja u kojem je većina ispitanika više od 50% ocijenila da im korištenje digitalnih medija olakšava ili u potpunosti olakšava usvajanje novih znanja i učenje, u odnosu na ne korištenje istih za šta se izjasnilo samo 0,7% ispitanih studenata. Više od 60% ispitanih profesora izjasnilo se da korištenje digitalnih medija u toku predavanja olakšava studentima usvajanje znanja tokom predavanja, što potvrđujemo rezultatima istraživanja da više od 50% ispitanika u toku nastave koristi računare ili smart uređaje, dok samo 14,8% ispitanih ove uređaje ne koristi u toku nastave.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U savremenom nastavnom procesu visokoškolskih ustanova širom Sjedinjenih Američkih Država, Rusije, Evropske Unije, Indije, Kine, Japana, Brazila, digitalni mediji nalaze široku primjenu u predavanjima, učenju, samousavršavanju, programima za vježbe, bazama podataka, istraživačkim alatima, simulaciji složenih komunikacija u korporativnom okruženju. Razvijeni računarski programi nalaze široku primjenu u procesu samousavršavanja, učenju, sticanju novih znanja u okviru odgovarajućih nastavnih aktivnosti u kojima e-učenje zauzima značajnu ulogu. Budućnost savremenih obrazovanih sistema temelji se na sposobnosti primjene za samoučenje i samousavršavanje pomoću raznovrsnih digitalnih medija koji omogućavaju širok i šarolik transfer znanja. Digitalni mediji

imaju veliku mogućnost aktualizacije i veliku brzinu protoka informacija. Naša zemlja u procesu tranzicije se suočava sa različitim problemima koji u velikoj mjeri utiču na kvalitet života stanovništva, a naročito ekonomskim, koji se ogledaju u slaboj ekonomiji, niskom životnom standardu, odlivu mladih reproduktivno sposobnih, neizvjesnoj budućnosti te osjećaju nezadovoljstva i nesigurnosti. Jedan od prepoznatljivih problema je nedostatak kompetencija diplomiranih studenata što ima za posljedicu malu produktivnost i u krajnjem slučaju nekonkurentnost kako zaposlenih tako i preduzeća u Bosni i Hercegovini. Kompetentno korištenje novih tehnologija nužan je interes svakog pojedinca a ne samo državnih nivoa, u smislu primjerenog i svrsishodnog korištenja i kritičkog odnosa prema tehnici. Od društvene zajednice i privrede se traži da učestvuju u procesu obrazovanja i da podržavaju razvoj novih generacija. Ovo nije isključivo ekonomsko pitanje jer ovdje ne mislimo na obrazovanje novih potrošača ili konzumenata, već predstavlja pitanje društvene odgovornosti. Posljednjih godina je došlo do evidentnog povećanja korištenja digitalnih medija u visokom obrazovanju, ali se digitalni mediji i danas prvenstveno koriste u kućnom okruženju, a tek onda u obrazovnim ustanovama. Digitalni mediji znatno utiču na privatni i profesionalni život svakog pojedinca u obrazovnom sistemu pa su s toga i privukli veliku pažnju u kontekstu visokog obrazovanja. Kod nas je razumljivo i prihvatljivo da se procesi implementacije fokusiraju prije svega na opremljenost i bavljenje tehničkim normama digitalnih medija. U razvijenim ekonomijama pokazalo se kao nužno, te je stavljeno u prvi plan, utemeljenje obrazovnih procesa na digitalnim medijima. Tako su savremeni procesi obrazovanja podržani sa digitalnim medijima preko mreže i namijenjeni su korisnicima različitih ciljnih grupa.

Rezultati provednog istraživanja dokazuju da je digitalizacija u visokoškolskom obrazovanju u porastu, a posebno kada znamo da prije dvadeset godina na našim prostorima digitalni mediji gotovo da nisu korišteni, niti su bili dostupni širem auditorijumu. S druge strane rezultati upućuju takođe na činjenicu da digitalizacija u obrazovanju svakako nije potpuna i da na tome treba još dosta da se radi, pogotovo na usklađivanju zakonske regulative sa savremenim pravcima visokog obrazovanja, zatim na nivou obrazovnih ustanova jer prema rezultatima, mali je broj ustanova koje omogućavaju stalan pristup digitalnim i smart uređajima u svim svojim prostorijama. Takođe, neophodan je i konstantan rad sa profesorima i studentima na aktualizaciji pozitivnih učinka koje digitalizacija donosi pri učenju, te otklanjanju barijera za njihovo korištenje. S toga je kombinovana metoda nastave pokazala najbolje efekte za usvajanje novih znanja i vještina, jer upotreba digitalnih medija ima značajan uticaj u procesu obrazovanja i transferu znanja. Kombinovana metoda nastave predstavlja prelazak sa tradicionalnog učenja u novu kulturu učenja i usvajanja novih znanja i vještina koja se ostvaruje postupno, a ubrzavaju je svakodnevne intenzivne društvene promjene i procesi. Obrazovanje je dio društva i uslovljeno je različitim društvenim procesima. Korištenje digitalnih medija u obrazovnom procesu visokoškolskih ustanova treba još više da otvori prostor za istraživanje, otkrivanje, participaciju u izboru ciljeva, sadržaja i metoda učenja sa akcentom na stepen autonomije studenta u procesu učenja, povećanju odgovornosti u razvoju kompetencija i umrežavanje sadržaja učenja. Ako želimo imati konkurentan obrazovni sistem neophodno je kontinuirano razvijati programske softvere u obrazovanju i za sticanje određenih zanimanja.

LITERATURA

1. Allen, I., Seaman, J. (2010). Learning on Demand: Online education in the United States, Welle-sley, MA,
2. Back, A., Bendel, O., Stoller-Schai, D. (2001). E-Learning im Unternehmen: Grundlagen – Stra-tegien - Methoden - Technologien. Zürich: Orell Füssli,
3. Bates, A. W., Poole, G. (2003). Effective teaching with technology in higher education: Founda-tion for success, Jossey-Bass, San Francisco,
4. Berge, Z., Clark, T. (2005). Virtual schools-Planning for success, Teachers College Press, New York,
5. Ding, X, (1994). China's higher distance education – its four systems and their structural chara-cteristics at three levels, Distance Education, 16, 217-240.
6. Egan, K. (2008). TheFuture of Education: Reimagining our schools from the ground up, Yale University Press, New Haven and London,
7. Finkelstein, J. (2006). Learning in Real Time: Synchronous Teaching and Learning Online, Jos-seyBass, San Francisco,
8. Potter, W. J. (2014). Guidelines for Media Literacy Interventions in the Digital Age. Medijska istraživanja, 20(2): 5–29,
9. Radivojević, M., Tešanović, S., Stevnadić, K., (2015). Novi koncept upravljanja kadrovima u jav-noj upravi zasnovan na novim tehnološkim rješenjima i bazama znanja, Pravna riječ.
10. Rivoltella, P. C. (2005). Media Education, Fondamenti didattici e prospettive di ricerca. Brescia, La Scuola,
11. Rodek, S. (2007). Modeli istraživanja medijskog učinka u obrazovanju. Školski vjesnik,
12. Simons, R.J., Linden, J., Duffy, T. (2000). New Learning: Three Ways to Learn in a New Balance. Kluwer Academie Publishers, 1-21,
13. Tešanović, S., (2018). Etika u marketingu. Banja Luka: Univerzitet za poslovne studije, ISBN 978-99955-95-11-1, COBISS.RS-ID7412248.
14. Tešanović, S., Kukobat, L., Šobot, N., Grivec, M., (2019). Savremeni aspekti oglašavanja u digi-talnom marketing okruženju, Poslovne studije, Banja Luka.